

ΒΙΟΣ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΛΙΤΩΛΟΥ

ΥΠΟ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΟΡΔΙΟΥ

(1) κατωτέρω παρατιθέμενος Βίος Ευγενίου Ιωαννουλίου του Λιτωλού υπό 'Αναστασίου του Γορδίου δὲν ἐκδίδεται ἐνταῦθα τὸ πρῶτον. Μέρη μὲν τιν' αὐτοῦ ἐξέδωκε πρῶτος τῷ 1868 ὁ τότε σχολάρχης Λευκάδος Ἰωάννης Σταματέλος¹, εἶτα δὲ συμπεριέλαβε τὸν Βίον ὅλον ὁ κ. Κ. Σάθας εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν βιβλιοθήκην². Ἐπαναλαμβάνεται δὲ ἡ ἔκδοσις τοῦ Βίου τούτου ἐνταῦθα τοῦτο μὲν χάριν ἐπανορθώσεώς τινων τῶν περὶ τὴν ἀντιγραφὴν πταισμάτων τοῦ κ. Σάθα, τοῦτο δ' ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος τῶν εἰδήσεων τῶν περιλαμβανομένων ἐν τῷ Βίῳ τούτῳ οὐ μόνον περὶ τοῦ Ευγενίου Λιτωλοῦ, ἀνδρὸς τῶν μεγάλως συντελεσάντων εἰς αὔξησιν τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους ἐν ταῖς πονηραῖς ἡμέραις τῆς δουλείας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν καθ' ὅλου ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων καὶ τῶν κατὰ τὴν Λιτωλίαν ἐν τῷ χρόνῳ καθ' ὃν εἶη ὁ Λιτωλός. Παρέχεται μοι δ' οὕτω καὶ ἡ ἀφορμὴ νὰ συγκεραλαιώσω καὶ τινὰ τῶν ἄλλοθεν γνωστών περὶ τοῦ βιογραφουμένου, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ βιογραφοῦντος.

Ἐκδίδω δ' ἐνταῦθα τὸν Βίον κατὰ τὸν αὐτὸν κώδικα ὃν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ κ. Σάθας. Ἄνῃκε δὲ οὗτος τότε εἰς τὸν Σταματέλον³, οὗ θανόντος οὗτός τε ὁ κώδιξ καὶ οἱ ἄλλοι εἰς αὐτὸν ἀνήκοντες⁴ περιῆλθον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς, ἐν ἣ ὁ τὸν Βίον τοῦ Ευγενίου περιέχων φέρει σήμερον τὸν ἀριθμὸν 74⁵.

¹ Ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν Τόμ. ΙΖ' (1869) σ. 1937 κ. ἐ., 1945 κ. ἐ.

² Τόμ. Γ' (1872) σ. 423 κ. ἐ.

³ Κ. Σάθας ἐνθ' ἀν. σ. πς'.

⁴ Ἰδὲ τινὰς αὐτῶν περιγραφομένων ἐν Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν Τόμ. ΙΓ' (1868) σ. 1462 κ. ἐ.

⁵ Ἰδὲ τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ κατωτέρω ἐν σ. 109 κ. ἐ.

Ἐγγραφή δὲ ὁ κώδιξ τῷ 17:118 ἐν τῇ Γούβῃ τῶν Βραβιανῶν ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου Σωτηρίου, καταγομένου ἐκ Ξηρομέρου.

Ἀλλὰ πλὴν τοῦ κώδικος τούτου καὶ ἄλλον ἢ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς κέκτηται κώδικα τοῦ αὐτοῦ Βίου, φέροντα μὲν τὸν ἀριθμὸν 117, ἀντιγραφέντα δὲ κατὰ τινα ἐν σ. 81 τοῦ κώδικος σημείωσιν τῷ 1802 ἐξ ἀπογράφου τῆς ἐλληνικῆς σχολῆς Νάξου, ἀφιερωθέντος εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ συγχωριανοῦ Εὐγενίου τοῦ Λιτωλοῦ Χρυσάνθου τοῦ Ἀποκουρίτου, ἀδελφοῦ τοῦ ἀοιδίμου καὶ Ἰσακιοστόλου Ἱερομάρτυρος Κοσμά¹. Ἀντιγραφεὺς δὲ τοῦ κώδικος τούτου ὑπῆρξεν ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Παροναξίας Νεόφυτος ὁ Βυζάντιος ὁ Λαχοβάτης, οὗ καὶ τὴν ὑπογραφήν καὶ τὴν σφραγίδα εὕρισκομεν ἐν σ. 1 τοῦ κώδικος τούτου. Ἦνε δὲ οὗτος αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Παροναξίας Νεόφυτος, οὗ τὸ αὐτόγραφον καὶ τὴν σφραγίδα ἐδημοσίευσεν πρότερον ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι, περὶ οὗ ἴδε τὰ προστιθέμενα ὑπὸ τοῦ κ. Β. Μυστακίδου, σημειοῦντος πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦτο «ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μακαρίτου Χαλκηδόνοιο Γερασίμου ἐδωρήσατο εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς ὁ κ. Γεδεών»³.

Τέλος δὲ τρίτος κώδιξ τοῦ αὐτοῦ Βίου, γεγραμμένος τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα, περισώζεται ἐν τῇ κατὰ τὸ "Ἁγιον" Ὄρασι μονῇ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ὑπ' ἀρ. 557⁴. Βραχὺ δὲ μέρος περιλαμβάνεται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 184 κώδικι τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου τάφου⁵.

Ἦτο δὲ γνωστὸς ὁ Βίος οὗτος ἤδη εἰς τὸν Δημήτριον Προ-

¹ Τὸ σημείωμα τοῦτο, ἄξιον λόγου διὰ τὰς εἰδήσεις ἃς παρέχει περὶ Χρυσάνθου τοῦ Ἀποκουρίτου, θέλει συμπεριληφθῆ εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ κώδικος τούτου ἐν τῇ καταλόγῳ τῶν κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

² Τόμ. Β' σ. 501.

³ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια "Ἔτ. ΚΖ" (1907) σ. 93 κ. ἑ., 111.

⁴ Στυρ. II. Δάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐλληνικῶν κωδίκων Τόμ. Β' σ. 306.

⁵ Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Α' σ. 155.

κοπίου τὸν γράψαντα τὴν Ἐπιτετμημένην ἐπαρίθμησιν τῶν λογίων Γραικῶν τὴν ἐπισταλεῖσαν πρὸς τὸν Ἰωάννην Ἀλβέρτον Φαβρίκιον ¹.

Ἀναστάσιος ὁ Γόρδιος μετὰ πολλῆς μὲν λεπτομερείας ἐκθέτει τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ βιογραφουμένου Εὐγενίου· ἀλλ' εἶνε ἄπορον, ὅτι ὀλιγωτέρα εἶνε ἢ ἐπιστασία, μεθ' ἧς ἀναγράφει διὰ βραχέων τὰς συγγραφὰς αὐτοῦ ². Εἶνε δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Γόρδιου μνημονευόμενα συγγράμματ' αὐτοῦ α') ἢ πρὸς τοὺς Ἄγιορείτας ἐπισταλεῖσα ἐν δυσὶ βιβλίοις ἐπίλυσις ἀποριῶν περὶ τῆς ἀγίας προσκομιδῆς· β') ἀκολουθία Διονυσίου τοῦ νέου τοῦ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ ἀσκήσαντος· γ') ἀκολουθία Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως· δ') ἐπιστολαί. Ἄλλ' ἐκ τῶν ἀγιορειτικῶν κωδίκων γινώσκουμεν ἐν χειρογράφῳ καὶ δύο ἄλλας συγγραφὰς τοῦ Εὐγενίου, πρῶτον μὲν «Ἐξήγησιν εἰς τοὺς δύο κανόνας τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου», σωζομένην ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 203 κώδικι τῆς μονῆς Ἰθῆρων ³, δεύτερον δὲ Ὀμιλίαν περὶ προσευχῆς, περιλαμβανομένην ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 230 κώδικι τῆς μονῆς Διονυσίου ⁴.

Ἰδίως δὲ μέγα εἶνε, καθ' ἃ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος, τὸ πλῆθος τῶν ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ γραφεισῶν ἐπιστολῶν. Τούτων ἐκδεδομέναι εἶνε, ὅσον γινώσκω α') τέσσαρες, ὧν μεγάλα ἀποσπάσματα ἐξέδωκεν ὁ Σάθας ⁵. β') δέκα ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ Β. Γεωργιάδου, τοῦ κατόπιν Βασιλείου Ἀγχιάλου ⁶. γ') τρεῖς ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ Θεμιστοκλέους Νικολαΐδου Φιλαδελφέως ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 122 κώδικος τῆς Ἱερατικῆς σχολῆς Χάλκης, περὶ οὗ δὲν λέγεται ἂν περιέχη καὶ ἄλλας ⁷.

Πολλὰς δὲ ἄλλας περιέχουσιν ἀνεκδότους διάφοροι κώδικες

¹ *Fabriceus Bibliotheca Graeca*. Ἐν Ἀμβούργῳ. 1808. ἐκδ. *Harles* Τόμ. ΙΑ' σ. 532 ἀρ. ΧΧΧVII. Πρβλ. Σάθα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Γ' σ. 488.

² Ἴδε κατωτέρω σ. 74 κ. ἑ.

³ Σπυρ. II. Δάμπρου Κατάλογος Τόμ. Β' σ. 58.

⁴ Αὐτόθι Τόμ. Α' σ. 377.

⁵ Νεοελληνικὴ Φιλολογία σ. 328 κ. ἑ.

⁶ Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια Περ. Β' Τόμ. Α' σ. 549 κ. ἑ. Τόμ. Β' σ. 69 κ. ἑ.

⁷ Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐν Ἀθήναις. 1902. Τόμ. Β' σ. 491 κ. ἑ.

ἀγιορειτικοί, ὅσον ὁ τῆς μονῆς Ἰσφιγμένου ὑπ' ἀρ. 315¹, τέσσαρας ὁ ὑπ' ἀρ. 251² τῆς μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος³, ὀγδοήκοντα καὶ πέντε, ὧν πολλαὶ αἱ αὐταὶ, ὁ ὑπ' ἀρ. 653³ τῆς αὐτῆς μονῆς⁴ καὶ τεσσαράκοντα ἑπτὰ ὁ ὑπ' ἀρ. 611⁵ τῆς μονῆς Ἰβήρων⁶. Ἔτεροι δὲ τρεῖς περιέχονται ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 553³ κώδικι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθήκης τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου⁷. Ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἀρ. 781 κώδικι τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος ὑπάρχει συλλογὴ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Εὐγενίου συνταχθεῖσα ὑπὸ Νικολάου ἱερέως⁸.

Καὶ αἱ μὲν πλεῖστα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Εὐγενίου εἶνε γεγραμμέναι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ· ἀλλ' εἶνε ὀρθὸν τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Γορδίου ἐν τῷ Βίῳ τοῦ Εὐγενίου, ὅτι οὗτός τις αὐτὸν ἔγραψε καὶ χυδαῖστί ἢ μισοβιωβαστί. Πράγματι δὲ τῶν ἐν τῷ κώδικι 611⁵ τῆς μονῆς Ἰβήρων τεσσαράκοντα ἑπτὰ, ὧν τὰς ἐπιγραφὰς ἀνέγραψα ὀνομαστί ἐν τῷ ἐμῷ Καταλόγῳ, αἱ ἀποσταλεῖσαι εἰς τὸν ἱερομόναχον Ἰωνᾶν, εἰς ἀνώνυμον, «τοῖς τιμιωτάτοις Χριστιανοῖς καὶ μαστόροις δοκιμωτάτοις τῆς Θεοφιλεστάτης πόλεως Σοφίας», εἰς Ἰωακείμ Βερροίας, εἰς ἱερομόναχον Σεραφεῖμ, «τῷ πανιερωτάτῳ δεσπότη» καὶ ἡ σταλεῖσα «κὺρ Δήμηφ καὶ κὺρ Πολυζώη καὶ κὺρ Θεοδωρῆ» εἶνε γεγραμμέναι ἐν τῇ καθωμιλημένῃ.

Ἄλλὰ καὶ ἐπιστολὰς ἄλλων γεγραμμένας πρὸς τὸν Εὐγενιον ἔχομεν σωζομένας, Παναγιώτου τοῦ Νικουσίου⁹, Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου¹⁰, τῶν μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου Δαμασκηνοῦ καὶ Χριστοφόρου, Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, Ἰωάννου τοῦ

¹ Στυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Α' σ. 419.

² Λύτση Τόμ. Β' σ. 341.

³ Λύτση Τόμ. Β' σ. 416.

⁴ Λύτση Τόμ. Β' σ. 486.

⁵ Σάθα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. I' σ. 517. Πρβλ. σ. 4α'.

⁶ Στυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Β' σ. 432, 42.

⁷ Λύτση Τόμ. Β' σ. 486 ἀρ. 619, 7.

⁸ Γ. Αἰνιᾶνος (Ἰωνιὰ ἢ συλλογὴ φιλολογικῶν ὑπομνημάτων ἐκδιδομένη ὑπὸ Κ. Πάλλη. Ἐν Ἀθήναις. 1846 σ. 87 κ.ε.) — Σάθα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. I' σ. 536. — Στυρ. II. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Β' σ. 416 ἀρ. 699, 1.

χαρτοφύλακος, Ἰωάσαφ τοῦ Σιναΐτου, Νεκταρίου τοῦ Σιναΐτου¹, Νικηφόρου τοῦ Πριγγελέως² καὶ ἄλλων.

Καὶ αὗται μὲν πᾶσαι αἱ ἐπιστολαὶ περισώζονται ἐν ἀντιγράφοις· δύο δ' εὗρηνται αὐτόγραφοι ἐν πολυτίμῳ κώδικι αὐτογράφων ἐπιστολῶν τοῦ δεκάτου ἐβδόμου καὶ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἀποκειμένη παρὰ τῷ φίλῳ βουλευτῇ κ. Ἰωάννη Δ. Ῥάλλη, περὶ ἧς θέλω γράψαι διὰ μακροτέρων ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος. Τούτων ἡ μία εἶνε γεγραμμένη «ἀπὸ τῶ καρπενήσι, αχμη Ιουνίου ιζ'» πρὸς τὸν μέγαν λογοθέτην Ἰωάννην τὸν Καρυοφύλλον. Ἀρχεται δὲ ἀπὸ τῶν λέξεων Ἰπὸ πολλῆς βίας καὶ ἀνάγκης (ὡς εἶπειν) δὲν ἔγραψα προχθὲς πρὸς τὴν εὐγενικὴν καὶ λογίαν σου ψυχὴν. Εἶνε δὲ ἀνυπόγραφος, φέρουσα ἀνθ' ὑπογραφῆς τὰς λέξεις Οἶδας τὸν γράψαντα ἀδελφόν. Ἡ δ' ἑτέρα, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν αὐτὸν, «ἐκ τῆς ἀνηλίου γουβάς τῶν βρανιανῶν, τῆς ἐν ἀγράφοις, αχξὸ» φέρει τὴν ὑπογραφὴν ( ) ἐξ Αἰτωλίας Εὐγένιος ὑμέτερος εὐχέτης καὶ ἀδελφός, ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῶν λέξεων ἸἩ παρουσία τῶν τιμίων γραμμῶν τῆς σῆς λογιότητος εἶναι εἰς ἡμᾶς ἡμέρας ἐορτασίμου ἐπιδημία. Ὑπάρχει δ' ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι καὶ ἰδιόχειρος ἐπιστολὴ τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη πρὸς τὸν Εὐγένιον, γεγραμμένη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ καὶ μόνην χρονολογίαν φέρουσα Ἰαργηλιῶνος Ἰ' φθίνοντος, ἀρχομένη δ' ἀπὸ τῶν λέξεων ἸἯ ἂν ἕτερον εὐφρῶς ἀράσαιτό τις. Ἐπεταὶ δὲ σχέδιον ἄλλης ἀχρονίστου ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν, ἧς ἡ ἀρχὴ Ἰτὴν φίλην ἐπιστολὴν τῆς σῆς λογιότητος ἐγχειρισθεῖς.

Ἄξια δὲ λόγου θὰ ἦτο ἡ ἐν ἐνὶ σώματι ἔκδοσις ἀπασῶν τῶν ἐκδεδομένων καὶ τῶν πολλῶ πλειόνων ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ Εὐγενίου. Αὗται οὐ μόνον τὰ τῆς καθ' ὅλου παιδείας ἐν τῷ γένει κατὰ τὸν δεκάτον ἐβδόμον αἰῶνα ἤθελον διαφωτίσει ἔνεκα

¹ Σπυρ. Π. Λάμπρου Κατάλογος Ἰόμ. Β' σ. 416 ἀρ. 699, 1.

² Σπυρ. Π. Λάμπρου Ἀθηναῖοι βιβλιογράφοι καὶ κητόρες κωδίκων κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Παρνασσοῦ. Ἔτ. 17 (1902) σ. 201 (ἰδίου τεύχους σ. 45).

τῶν εὐρυτάτων σχέσεων τοῦ Αἰτωλοῦ λογίου, ἀλλὰ καὶ καθολικώτερον συντελέσει εἰς γνῶσιν τῶν κατὰ τὴν Αἰτωλίαν, εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλην τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν χρηματίσασαν ἐν τῷ τότε χρόνῳ κοιτίδα μὲν πολλῶν λογίων, κέντρον δὲ προσηλυτιστικῆς διαδόσεως τῆς ἰδέας τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ταῦτό δὲ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν τε ἄλλων λογίων τῶν συνδεδεμένων διὰ φιλίας πρὸς Εὐγένιον τὸν Αἰτωλὸν καὶ μάλιστα τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου, τοῦ συγγραφέως τοῦ Βίου, περὶ ὧν καὶ ὡς περὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ἔργων θέλω ἄλλοτε γράφει. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος περιορίζομαι παραπέμπων εἰς τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα ὑπὸ Γ. Αἰνιᾶνος¹, Κ. Σάθα², Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου³ Ἀθην. Παπαδοπούλου Κεραμέως⁴ καὶ Θέμ. Νικολαΐδου Φιλαδέλφειος⁵ καὶ εἰς τὸν ἐμὸν Κατάλογον τῶν ἐλληνικῶν κωδίκων τοῦ Ἁγίου Ὄρους⁶. Ἐκδίδω δ' ἐνταῦθα μετὰ τὸν Βίον τοῦ Εὐγενίου τὰς κολοβάς περισωθείσας Ὀνειρῶν κρίσεις τοῦ Γορδίου, αἵτινες ἔχουσι πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὰ Ὀνειροκριτικὰ τὰ φερόμενα ὑπὸ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀστραμψύχου καὶ Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου.

Ἐν τέλει δ' ἐκδίδων τὸν Βίον ἀμέσως κατωτέρω παρατηρῶ, ὅτι ἐθεώρησα περιττὸν νὰ ὑποσημειώσω τὴν μεθ' ὑπογεγραμμένης ἐν τῷ κώδικι γραφὴν τῶν ἀπαρεμφάτων τῆς πρώτης συζυγίας, τοῦ αἰεὶ καὶ τινῶν ἄλλων τοιούτων καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἐπεχείρησα, ὡς εἰκὸς, διόρθωσιν ἀσυνταξιῶν τινῶν τοῦ κειμένου, ἐν αἷς ἰδίως ὀνομαστικαὶ ἀπόλυτοι, προερχόμενοι πάντως ἐξ ἀνεπιστάσις αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, μὴ δυνάμεναι δὲ νὰ ὑποληφθῶσιν ἁμαρτάδες τοῦ βιβλιογράφου.

¹ Ἐν Ἰωνιᾷ σ. 87 κ. ἑ.

² Νεοελληνικὴ φιλολογία σ. 437 κ. ἑ.

³ Πρὸςθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν Κ. Σάθα. Ἐν Λειψία. 1874 σ. 73.

⁴ Ἀναστάσιος Γορδιος ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Σμύρνης Ὀμηρῶ Ἔσμ. Β' (1877) σ. 76 κ. ἑ.—Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Ἔσμ. Δ' σ. 108 κ. ἑ.

⁵ Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας Ἔσμ. Β' σ. 189 κ. ἑ.

⁶ Ἔσμ. Β' σ. 500 ἐν λ. Γορδίου Ἀναστασίου.

ΒΙΟΣ τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει γενομένου σοφωτάτου τέ
καὶ λογιωτάτου ἐν ιερομονάχοις κυρίου Εὐγενίου Ἰω-
αννουλίου τοῦ ἐξ Αἰτωλίας, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ Κορυ-
δαλλέως τινὰ καὶ τῶν αὐτοῦ ὀπαδῶν¹ κατ' ἐπιτομὴν.
Συγγραφεῖς παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ιερομονάχοις Ἀνα-
στασίου Γορδίου τοῦ ἐξ Ἀγρᾶφων, ἐσχάτου τῶν αὐτοῦ
χρηματίσαντος μαθητῶν.

Πολλοὶ πολλοὺς ἔχοντες τοῦ γράφειν σκοποὺς, ὀξύτητί τε
νοός καὶ δυνάμει λόγου κεκοσμημένοι τυγχάνοντες, ἐπὶ πολλὰς ὥρμη-
σαν ὑποθέσεις, καὶ ταύτας ἐπ' ὄψει ταῖς ἑαυτῶν τιθέμενοι, συγγρα-
φὰς ὅλας περὶ αὐτῶν ἐνεστήσαντο, καὶ τέλος αὐταῖς τὸ προσῆκον ἐπέ-
θευτο. Ἡμῖν δὲ τοῖς καὶ κατ' ἄμφω τούτων ἐπίσης ἐλαττούμενοις τὸ σι-
γᾶν μᾶλλον ἢ τὸ λέγειν καὶ γράφειν οἰκειότερον ἂν τις εἴποι καὶ ἀσφα-
λέστερον. Ἄλλ' ἵνα μὴ τὸ ἀπὸ τούτου τυχὸν γενησόμενον ὄφελος ἀν-
δράσιν ἀρετῆς ἐπαινέταις καὶ τοῖς περὶ αὐτῆς διηγήμασι τὴν ἀκοὴν
ὑπέχειν αἰεὶ γλιχομένοις μὴ εἰς φῶς ἐλθὼν καὶ καταφανὲς ὅπως οὖν
γεγονὸς ζημίας οὐ τῆς τυχούσης πρό||ξενον γένηται, φέρε περὶ ἀνδρὸς σ. 2
ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς γενομένου χρόνοις καὶ ἀρετῇ πάσῃ καὶ λόγῳ τὸν
βίον ὅλον συγκαταλύσαντος ἐκ πολλῶν ὀλίγα τινὰ συλλεξάμενοι διεξ-
έλθωμεν. Οὕτω γὰρ καὶ τούτοις συνεισενεγκεῖν τι καὶ ἡμῖν αὐτοῖς
χρέους τοῦ πρὸς ἐκείνον ὀφειλομένου μοίρας τινὸς ἀπότισιν εἰ καὶ
ἄγαν μικρὰν ἀφοσιώσασθαι δυνησόμεθα.

Ἐὐγενίῳ τῷ δι' εὐφήμου μνήμης ἀπανταχοῦ σχεδὸν ἐν τε τοῖς κατ'
αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς γενομένῳ χρόνοις πατρὶς ἦν ἢ κατὰ μέ-
σην τὴν πάλαι περίφημον Ἑλλάδα κειμένη Αἰτωλία, ἢ ἀπὸ Αἰτω-
λοῦ τοῦ Ἐνδυμίωνος κατὰ τὸν γεωγράφον οὕτως ὀνομασθεῖσα, πό-
λεων εὐδαιμονία καὶ πλήθει ἀνδρῶν ἀριθμοῦ κρείττονι κατὰ τοὺς πάλαι
χρόνους τῶν Ἑλλήνων κεκοσμημένη, τὸ δὲ γε νῦν ἔχον τῶν ἄλ-
λων πλὴν τῆς Ναυπάκτου, ἣτις καὶ προκαθεζομένη πασῶν καὶ ὄρος
τῆς ἐπαρχίας πάσης ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις (καὶ νῦν εἰσέτι) διατε-
τέλεκεν, οὐδὲ μιᾶς ἀπολειπομένης· πᾶσαι γὰρ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ
τῶν συνεχῶν πολέμων ἀνάστατοι καὶ κατηδαφισμένοι γεγονάσι, μά-

¹ Ἐν τῷ κώδικι ὀπαδῶν

λιστα δὲ αἱ ὑπὸ Διηγετηρίου πολιτοκρηθεῖσαι τῷ ἐπικληθέντος Αἰτω-
 λικοῦ. Κώμαι δὲ τινες μόναι εἰσὶν ἀπολελειμμέναι, λίαν συνεσταλμέ-
 ναι, δύο μὲν αὐταὶ κατὰ μεσόγαιαν || Ζαπάντη καὶ Βραχώρη βαρβα-
 ρικῶς οὕτω καλούμεναι, αὐτὸ δὲ κατὰ Θάλατταν, ἡ μὲν Ἀνατωλικὸν
 (ὡς τῇ ἄνω Αἰτωλίᾳ, εἰ οὕτως ἐτυμολογηθεῖη, συνεπτόμενον) καλου-
 μένη, πρότερον μὲν παραθαλάσσιος οὕτω, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐκ τῶν φαι-
 νομένων αὐτῆς ἔχων, ἣτις ἐγγωρίως Ἴξω χώρα καλεῖται, τανῦν δὲ
 ἐπὶ λυπρῆς¹ τινος καὶ βραχείας νήσου κειμένη ἡ δὲ Μισολόγκιον
 οὕτω καλεῖται, καὶ τὴν θῆσιν ἔχει παρὰ τὴν Θάλατταν· μέσον δὲ τῶν
 τετραγώνων τούτων κωμῶν καὶ φρούριον τι ἐπὶ περιοπῆς τινος κεῖται
 τὴν τοῦ Ἀγγέλου κλήσιν ἐπιφερομένου καὶ Ἀγγελόκαστρον οὕτω κα-
 λούμενον, Ἀγγέλου, οἶμαι, κτίσμα τοῦ Κομνηνοῦ· καὶ τούτου τὸ
 πλείστον μέρος ἐρείπιον καὶ παντάπασιν ἠρημωμένον, ἐκ θατέρου δὲ
 μόνον μέρους τῶν ὑποκάτωθεν² ὀλίγων οἰκῶν περιγραφῇ κυκλοῦμενον
 καὶ ἀγροῦ σχῆμα διασῶζον.

Τὰ δὲ λοιπὰ ταύτης μέρη ἀγροὶ τινές εἰσιν ἀπὸ τοῦ Ἀχελῶου τοῦ
 μεγίστου τῶν ἐν Ἑλλάδι ποταμῶν διὰ τοῦ Ἰούηνου μέχρι καὶ τῶν
 τῆς Ναυπάκτου ὀρίων διήκοντες· οὗτοι δ' αὖ εἰς μικράς τινὰς ἄλλας
 διαιρούμενοι μοίρας καὶ τὴν τῶν πάλαι Κουρήτων³ καλούμενην περι-
 έχουσι χώραν, οὓς καὶ Ἀποκουρήτας τὸ νῦν ἔχον ἰδιωτικῇ γλώττῃ
 || καλοῦσι καὶ Ἀπόκουρον τὴν τῶν ἀγρῶν τούτων πᾶσαν περιοχὴν. Ἐν
 τούτοις τοίνυν καὶ Μέγα δένδρον ἐστὶ τις καλούμενος, ὅστις τανῦν μὲν
 μάλα συνεσταλμένος φαίνεται, καὶ ἀνδράσιν εὐαριθμοῖς οἰκεῖται, πε-
 νία προσταλαιπωροῦσιν ἐσχάτη, πρὸ πολλῶν δὲ χρόνων, ὡς ἀκοῇ
 παραδέδοται, καὶ ὁ περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος πολλάκις ἡμῖν διηγεῖτο, κώ-
 μη τις ἦν τῶν πέριξ ἀγρῶν ὑπερέχουσα πάντων.

Τοῦ Μεγάλου τούτου δένδρου καρπὸς ἢ μάλλον εἶπαι ἕτερον ὡς
 ἀληθῶς μέγα δένδρον (παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων ἢ φησὶν ὁ με-
 λωδὸς πεφυτευμένον, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δέδωκεν ἐν καιρῷ, καὶ τὸ
 φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπερρύη) ἐκ μικροῦ τινος, ὡς ἂν τις οὕτως εἴποι,
 ἰφύη σπέρματος ἢ ὡς ἐκ παρασπᾶδος⁴ ἐβλάστησεν ὁ τφόντι εὐγενῆς

¹ Ἐν τῇ ἴσᾳ μοχθηρῆς, λυπηρῆς τοῦ παραπεμπτικοῦ σημείου ἀνταποκρινόμε-
 νου πρὸς ἄλλο ὅμοιον ἐπὶ τῆς λέξεως τοῦ κειμένου λυπηρῆς ² Ἐν τῷ κώδικι ὑπὸ
 κάτωθεν ³ Ἐν τῷ κώδικι κουρητῶν ⁴ Ἐν τῇ ἴσᾳ φυτοῦ ἀπεσπα-
 σμένου τοῦ παραπεμπτικοῦ σημείου ἀνταποκρινόμενου πρὸς τὴν ἐν τῷ κειμένῳ λέξιν
 παρασπᾶδος.

καὶ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ. Πατέρες δὲ αὐτῷ πένητες μὲν καὶ ἀπλοῖκῳ¹ τινι καὶ ἀγροικικῳ ζῶντες βίῳ (τῇ γεωργίᾳ γὰρ ἦν προσασχολούμενος ὁ πατήρ) χριστιανικῳ δ' ἄλλως καὶ τοῖς τὰς τοῦ θεοῦ ἐντολάς σὺν φόβῳ πολλῳ φυλάσσουσι πρέποντι· ὁ μὲν πατήρ Νικόλαος τοῦνομα, τὸ ἐπίκλην Ἰωαννουλίας, ἡ δὲ μήτηρ Στάμω. Ἐπεὶ δὲ τὸν βίον ἡ μήτηρ αὐτοῦ μετήλλαξε, καὶ εἰς δεύτερον γάμον ὁ τούτου πατήρ ἐτράπετο, τῇ μητρίᾳ συνοικεῖν ἠναγκάζετο. Ταύτης || δὲ ἄτε μη- σ. 5
τρικῆς χαλεπῶς πρὸς αὐτὸν φερομένης, μὴ δυνάμενος τὴν μετ' αὐτῆς συνοικησὶν ἐνεγκεῖν, εἰς τὴν τοῦ καλουμένου Βλοχοῦ ἱερὰν μονὴν φυγὰς ἄρχετο, τῆς πατρίδος ἀπαναστάς καὶ τὴν τῶν κοσμικῶν ἀποθέσθαι τρίχα γλιχόμενος· ἀλλ' ὁ πατήρ τῆς ἐκεῖσε τούτου φυγῆς ἐν αἰσθήσει γενόμενος, καὶ καταδιώξας αὐτὸν καὶ εὐρών, ἐπανήγαγεν οἰκαδὲ.

Ὁ δὲ μετὰ τινα χρόνον καιροῦ λαβόμενος ἐπιτηδεῖου τὴν αὐτὴν αὐθις ὁδὸν μετὰ συντονιωτέρας τῆς προθυμίας διήνυσε. Καὶ εἶχεν αὐτὸν ἡ προειρημένη τοῦ Βλοχοῦ ἱερὰ μονὴ, γράμμασι τῶν παιδευόμενων καὶ τοῖς πατράσι προθύμως διακονούμενον. Ἐν τούτοις τοιγαροῦν ὄντος, καὶ τοῦ πατρὸς τοῖς ὅλοις ἀπειρηκότος, Ἀρσένιος τις τῶν ἱερῶν καὶ μοναχῶν ἀνὴρ (ὡς αὐτὸς οὗτος ἰδίᾳ φωνῇ πολλάκις ὁμιλῶν ἡμῖν ἔλεγε) φρονήσει πάσῃ κεκοσμημένος² καὶ γραμμάτων πεῖραν μετρίαν ἔχων, εἰς κάλλος τε γράφειν ἐξησκημένος καὶ μουσικῆς ἔμπειρος, ἐκ τῶν ὁρῶν³ τῶν καλουμένων Ἀγράφων κατελθὼν, τῇ ῥηθείᾳ μονῇ παρέβαλε, τοῖς ἐν αὐτῷ πατράσι τὰ φίλα προσομιλήσων (ἦν γὰρ καὶ αὐτὸς οὗτος ἀνωθεν Αἰτωλός)· ὅστις τὸν παῖδα ἰδὼν οὕτως ἀστείον, οὕτω χαρίεντα, οὕτω τοῖς πατράσι διακονούμενον, οὕτω τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἐφιέμενον, πυνθάνεται παρ' αὐτοῦ μαθεῖν τίς τε καὶ πόθεν καὶ σ. 6
τίνος εἴη. Ὁ δὲ πάντα αὐτῷ δισπάφησεν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν πατέρα τοῦ παιδὸς ἐτύγχανεν ἀγνοῶν, μετὰ περιχαρείας ὅτι· πλείστης πρὸς αὐτὸν φησι· «Βούλει μετ' ἐμοῦ ἐλθεῖν καὶ πρὸς τὰ τῶν Ἀγράφων ὄρη συναναθῆναι, τοῖς τε ἱεροῖς γράμμασι παιδευθῆναι καὶ ὧν ἐφίεσαι πάντως ἐπήβολος γενέσθαι;» Μεθ' ὅλης, ὁ παῖς ἀπεκρίνατο, τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καὶ τῆς προθυμίας. Λαβὼν οὖν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ, τὴν εὐθὺ τῶν Ἀγράφων ὁρῶν ἐβάδιζον, καὶ εἰς τὸ μονύδριον ἐν ᾧ τὴν

¹ Ἐν τῇ ᾧ ἀπλοῖκῳ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ ἀπλοῖκῳ τοῦ κειμένου τῷ κώδικι κεκοσμισμένος

² Ἐν τῷ κώδικι ἐνταῦθα ὁρῶν .

³ Ἐν

οἰκησιν ἐποιεῖτο μετὰ σπουδῆς παρεγένοντο. Ἦν δὲ τὸ μονύδριον ἐκεῖνο ἔγγιστά που τινὸς τῶν ἐν Ἀγράφοις χωρίων. Τριβάτου καλουμένου, εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς τοῦ λόγου μητρὸς, ἔνθα τὸν ἀσκητικὸν διαυλον ἱερά καὶ θαυμασία τις διήνυε ξυνωρίς: Ἀντώνιος καὶ Βαρθολομαῖος αὐτῶν τὰ ὀνόματα, τοῦ μὲν Ἀντωνίου ἐξ αὐτοῦ ἐκεῖνου τοῦ χωρίου ὀρμωμένου, τοῦ δὲ Βαρθολομαίου ἐκ τινος τῶν αἰτωλικῶν, ὧν ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, Αἰσώπου νίκη καλουμένου, ἀνδρε θαυμασίῳ καὶ ἀρετῆς ἐργάτα καὶ ἄμφω, καὶ οὐ τοῖς ἐγγύς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς μακρὰν ἅπασι περιβοήτῳ, τοῦ μὲν Ἀντωνίου λόγῳ, τοῦ δὲ Βαρθολομαίου βίῳ μᾶλλον ἀλλήλοιν ὑπερέχοντε.

σ. 7 ¶ Τοιοῦτοις ὁ παῖς ἀνδράσι συνῶν καὶ τῷ προρρηθέντι ἱερῷ ἀνδρὶ πᾶσαν ὑποταγὴν ἐνδεικνύμενος, γράμμασι παρ' αὐτοῦ ἐπαιδεύετο, καὶ ταῖς ἱεραῖς τῆς ἐκκλησίας ἀκολουθίαις συντόνως προσεῖχεν. Ὀλίγου δὲ διαβάντος χρόνου, ἐν τῇ ἱερᾷ καὶ σεβασμίᾳ μονῇ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῇ καλουμένῃ Τετάρτῃ τὴν τοῦ διακόνου χειροτονίαν ἐδέξατο, καὶ αὐθις μετὰ τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἀνδρῶν συνηυλίζετο.

Βουληθεὶς δὲ ὁ ἱερός ἐκεῖνος ἀνὴρ, ᾧ μαθητεύειν τοῦτον δεδήλωται, εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπιέναι, ἐφ' ᾧ τοὺς ἐκεῖσε ἁγίους ἱστορῆσαι καὶ προσκυνῆσαι τόπους, συνοδοιπόρον μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοῦτον παρέλαβεν, ἅμα μὲν ὑπηρεσίας τῆς παρ' αὐτοῦ δεόμενος, ἅμα δὲ καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ κοινωνῆσαι καὶ τοῦτον ὠφελείας βουλόμενος. Πρὸ μέντοι τοῦ τῆς τοιαύτης χάριτος ἐν μεθέξει γενέσθαι καὶ τὸν πόθον ἀφοσιώσασθαι, καὶ τὰς ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος ἠβουλήθη προῖπτορῆσαι ἱεράς καὶ σεβασμίας μονάς. Διὸ καὶ πρὸς αὐτάς πρότερον τὴν πόρειαν ποιούμενος παρεγένετο, καὶ παρὰ τῇ ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα μεγάλων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων τιμωμένη σεβασμία μονῇ, ἣτις κοινότερον τοῦ Ἐηροπστάμου λέγεται, τοῦτον συνεπόμει-
σ. 8 νον ἔχων κατέλυσε, περιελθὼν καὶ τὰς ἄλλας || πάσας. Ἐντεῦθεν δὲ ἀπάραι διανοούμενος καὶ πρὸς τὸ τέλος φθάσαι τὸ σκοπιμώτατον, τοῦτον μὲν, οὕτω δόξαν αὐτῷ, καταλιπεῖν ἐκεῖσε διέγνω, αὐτὸς δὲ μόνος τοῦ πλοῦς ἄψασθαι. Καὶ δὴ φέρων αὐτὸν ἀνδρὶ τινι παραδίδωσι τῇ ἀρχιερωσύνῃ κεκοσμημένῳ, τὴν ἐπισκοπικὴν¹ ἀξίαν τοῦ αὐτοῦ ἁγιωνύμου ὄρους πρὸ χρόνων τινῶν ἔχοντι μὲν, παραιτησαμένῳ δὲ, καὶ ἡσυχίας ἔρωτι ἐν τινι τῶν τῆς προρρηθείσης μονῆς κελλίῳ τὸν μονα-

¹ Ἐν μὲν τῷ κειμένῳ ἐπισκοπικὴν, ἐν δὲ τῇ ᾧ πρὸς διόρθωσιν πικρὴν

στὴν ἐπανηρημένῳ βίον· Χαλαλάμπης τούτῳ τὸ ὄνομα ἄχρι οὐ τὴν ἐξ Ἱεροσολύμων ποιήσεται ἐπανελεύσιν. Ἦν δὲ ὁ ἐπίσκοπος οὗτος ἀρετῆς μὲν τηνικαῦτα ἐς ἄκρον ἐληλακῶς, παιδείας δὲ τῆς κατὰ λόγους ἀκροθιγῶς πῶς, ἣ λέγεται, καὶ ἄκρῳ δακτύλῳ γευσάμενος· ὅς- τις τοῦτον παραλαβὼν ἐρρύθμιζέ¹ τε πρὸς ἡθος, ὡς εἶός τε ἦν, καὶ τινα ἐκ τῶν ποιητῶν αὐτοῦ ἐξηγεῖτο ἔπη. Καὶ οὕτω μὲν αὐτῷ ταῦτα εἶ- χεν. Ὁ δὲ θαυμάσιος, ἐκεῖνος ἀνὴρ ἐκεῖθεν ἀναχθεὶς πρὸς τὸ ποθοῦ- μενον ἔσπευδεν.

Ἐνταῦθα δὲ τοῦ λόγου γενόμενος, οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ φῶ, εἴτε ἀρ- ρήτῳ τινὶ τῆς θείας προνοίας λόγῳ ὡς αὐτῇ μόνῃ οἶδε τὰ ἡμέτερα κινουμένης, εἴτε βασκάνου τινὸς ἐπηρεια δαίμονος, ἐγγὺς γενόμενος τοῦ θηράματος, || ἐσφάγη φεῦ ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Χρόνου δὲ ἱκανοῦ παρ- σ. 9
ελθόντος, καὶ τοῦ διακόνου τὴν αὐτοῦ περιμένοντος ἐπανελεύσιν, ἀντι- ταύτης ἐγένετο τῆς σφαγῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου κατήκοος· λύπη δὲ συσχεθεὶς, καὶ μηδὲ μιᾶς ἄλλης παραμυθίας τυχὼν ἢ τῆς ἐκ τῶν λόγων τοῦ ἱεροῦ Χαλαλάμπους, ὃν ἐπὶ τοσοῦτον ἐθαύμαζε, καὶ χάρι- τας αὐτῷ ὠμολόγει², ὡς καὶ μνήμης τῆς πρὸς θεὸν ἐν παντὶ τῷ βίῳ αὐτοῦ ἀξιοῦν ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς.

Ἀναμνησθεὶς δὲ τῆς ἥς ἀνωτέρω ἔφημεν ἱερᾶς ξυνωρίδος, κάκεινη συμβιοτεύειν μᾶλλον αἰρούμενος, τῷ ἀρχιερεῖ συνταξάμενος καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ εὐλογίαν λαβὼν, τὴν εὐθὺ τῶν Ἀγράφων ὁρῶν ἢ ποδῶν εἶχε βαδίζειν ἤρξατο, καὶ τὸ τοσοῦτον τῆς ὁδοῦ μῆκος πεζοπορία διανύσας, τῇ ἱερᾷ ξυνωρίδι καὶ αὐθις ἑαυτὸν φέρων δίδωσι, καὶ ταύτη πᾶσαν ὑποταγὴν πληρῶν, πᾶν εἶδος ἀρετῆς τῆς παρ' ἐκείνης ἀναμα- ξάμενος, οὐχ ἦττον ἢ ὁ κηρὸς τὴν σφραγίδα³ ἀνετυπώσατο τῇ ἑαυ- τοῦ ψυχῇ· πρὸς τούτοις δὲ καὶ λόγων οὐκ ἡμέλει τῶν κατὰ δύναμιν, ἔστιν οὖς μὲν καὶ παρ' ἑαυτοῦ μανθάνων (φιλόπονος γὰρ ἦν ἐς τὰ μά- λιστα), ἔστι δὲ οὖς καὶ παρὰ Ἀντωνίου ἀκούων τοῦ τῆς ξυνωρίδος ἐνόος, οὐ καὶ ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν ὡς καὶ λόγῳ μετρίως μετὰ τῶν ἄλ- λων || κεκοσμημένου καλῶν. Δόξαν δὲ ποτε καὶ αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἱερᾷ σ. 10
ξυνωρίδι, τῷ τε Ἀντωνίῳ φημί καὶ Βαρθολομαίῳ, εἰς προσκύνησιν τοῦ ἀγίου καὶ ζωοδόχου τάφου, καὶ δὴ καὶ εἰς τὸ ἅγιον καὶ θεοβάδι-

¹ Ἐν τῷ κώδικι ἐρρύθμιζέ

ὠμολόγει

² Κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος

³ Διωρθωμένον ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος σφραγίδα

στον ὄρος τὸ Σίναιον ἀπελθεῖν, ὁπαδὸς ¹ ταύτης καὶ οὗτος καὶ συνοδίτης γίνεται, πάντα γινόμενος αὐτῇ τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν καὶ τὴν ἄλλην ὑπακοήν.

Τοῦ πλοῦς τοίνυν ἀρξάμενοι καὶ πολλοὺς κατὰ θάλατταν (οἷα πολλάκις συμβαίνει γίνεσθαι) κινδύνους ὑπομείναντες, τῇ Αἰγύπτῳ προσώκειλαν, κάκεισε τῷ τῆς Ἀλεξανδρείων ἐκκλησίας τῶν οἰάκων τῷ τότε ἐπειλημμένῳ (Κύριλλος οὗτος ἦν ὁ ἀπαξ μὲν ἐκεῖνον, δις δὲ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχικὸν θρόνον κοσμήσας) συγγίνονται, καὶ πλεῖστα τούτῳ συνομιλήσαντες, πολλὴν μὲν αὐτοὶ ἐκ τῶν ἐκείνου λόγων ἐκαρπώσαντο τὴν ὠφέλειαν, πολλὴν δὲ κάκεινος ἐπεδείξατο τούτοις τὴν εὐνοίαν, θαυμάσας τούτους τῆς ἀρετῆς· κάκεινους μὲν ἄλλοις τοῖς παρ' ἑαυτοῦ δώροις ἐδεξιώσατο, τοῦτον δὲ, περὶ οὗ πᾶς ὁ λόγος ἡμῖν ἐνέστηκεν, ἀντὶ διακόνου πρεσβύτερον τῇ τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ πνεύματος χάριτι οἰκείαις χειροτονεῖται χερσὶ, καὶ γράμματι τοῦτον ἐφοδιάζει συστατικῶ τοῦτον ἔχοντι τὸν τρόπον·

σ. 11 Ἢ «Κύριλλος πάπας καὶ πατριάρχης καὶ κριτῆς τῆς οἰκουμένης. Διὰ
» χειρῶν τῶν ἡμετέρων ἀναβιβάσθεις ἐξ ἱεροδιακόνου εἰς τὸν τοῦ ἱε-
» ρέως βαθμὸν Εὐγένιος ὁ ἱερομόναχος οὗτος, λαμβάνει παρ' ἡμῶν
» τοῦτο τὸ γράμμα ὡς ἐφόδιον ἐν ᾧπερ ἂν τύχη τόπῳ, ἵνα γνωρίζη-
» ται καὶ τιμᾶται ὡς ἱερωμένος καὶ τοῦ τοιοῦτου ἠξιωμένος βαθμοῦ.
» Εἰς τοῦτο οὖν παρέχομεν αὐτῷ τὸ παρὸν γράμμα.

Ἐν Αἰγύπτῳ. αχιθῷ

Κύριλλος ἐλίψ θεοῦ πάπας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας».

Δέδωκε δὲ δῶρον αὐτῷ μνήμης ἕνεκα τὴν Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας βίβλον, τὴν εἰς τὰ ἱερά Εὐαγγέλια συνοπτικὴν περιέχουσαν ἐρμηνείαν, ἣτις καὶ νῦν εἰσέτι μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ βιβλίων σώζεται παρ' ἡμῖν.

Κάκειθεν ἀπαναστάντες εἰς τὸ Σίναιον παραγίνονται, καὶ πάντα μὲν τὰ ἐκεῖσε περιελθόντες καὶ προσκυνήσαντες, τὴν τε ἁγίαν καὶ ἀκατάφλεκτον βάλτον καὶ τὸ τῆς ἁγίας καὶ πανσόφου Αἰκατερίνης ² ἱερώτατον λείψανον, ἐπὶ τὴν ἁγίαν τοῦ ὄρους ἀνῆλθον κορυφὴν, ἐνθα ὁ τῆς πανάγνου Παρθένου καὶ Θεομήτορός ἐστιν ἁγιώτατος ναὸς, ἐν ᾧ καὶ τὴν πρώτην ἀπὸ τῆς αὐτοῦ χειροτονίας μυσταγωγίαν τετέλεκε.

¹ Ἐν τῷ κώδικι ὁπαδὸς
ρίνης

² Παραδιωρθώθη ὑπὸ ἑτέρας χειρὸς εἰς αἰκατε-

|| Διατρίψαντες δὲ ἐν αὐτῷ τῷ θεοβαδίστῳ ὄρει χρόνον ὅσος ἦν ἱκανός α. 12 αὐτοῖς εἰς τὴν τῶν ποθουμένων ἐπίτευξιν, τὴν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὸν ἅγιον καὶ ζωοδόχον τοῦ Χριστοῦ τάφον φέρουσαν διὰ τῆς μεταξὺ κειμένης ἐρήμου ἐλούμενοι ἐπανακάμπτουσι· κἀκεῖσε γενόμενοι, πρῶτον μὲν αὐτὸν τὸν σωτήριον καὶ ζωοποιόν τοῦ Κυρίου ἡμῶν τάφον ἰδόντες καὶ προσκυνήσαντες καὶ τὸν ἐνδομυχοῦντα τῇ ἑαυτῶν ψυχῇ πόθον παραμυθησάμενοι, χαρᾶς ἀφάρτου καὶ πνευματικῆς ἀγαλλιόσεως ἐνεπλήσθησαν. εἶτα δὲ καὶ τὰ περὶ αὐτὸν πάντα, καὶ Βηθλεέμ, τὴν ἁγίαν καὶ Ἰορδάνην ποταμὸν καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐγένοντο πρόξενα, ἀκριβῶς ἱστορήσαντες τῇ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων περὶ τούτων ἀφηγήσει τοῦ ἱεροῦ μάλιστα Ἀντωνίου ἕκαστα ἀνερευνῶντός τε καὶ ἀναθεωροῦντος, ἐπειδὴ πέρας τὸ προσῆκον εἶχεν αὐτοῖς ὁ σκοπός. τὰ τῆς ἐπανελεύσεως ἦσαν διανοούμενοι. Καὶ ἡ μὲν ἱερὰ ξυνωρίς ἐκείνη τηνικαῦτα ἐπανῆλθε, θεοῦ συναίρομένου καὶ συνοδεύοντος. Ὁ δὲ τούτων συνοπαδὸς καὶ συμπροσκυνητῆς ἔμεινεν ἐκεῖ κατὰ χώραν ἐν τῷ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ναῷ ἡμερέων ἐπὶ ἔτεσιν ὅλοις τρισίν, οὐ δίχα μέντοι τῆς ἐκείνων γνώμης, ἵνα μὴ εἶπω καὶ || προτροπῆς. Εἶτα πάλιν καὶ αὐτὸς τὰ τῶν α. 13 Ἀγράφων ὄρη κατέλαβε, τοῖς δηλωθεῖσι συμβιοτεύων καὶ συνασκούμενος πατράσιν.

Ἐφέσει δὲ μαθημάτων πλειόνων, καὶ μάλιστα ἐπιστημονικῶν λόγων, κάτοχος ὢν, εἰς Τρίκκην πόλιν ἀρχαίαν παρεγένετο τῆς Θετταλίας. Ἐν ταύτῃ γὰρ αὐτῷ ἠκουστικῷ σχολεῖον ὑπὸ τοῦ τῆς κατὰ Λάρισσαν ἐκκλησίας προέδρου συστήναι, καὶ μαθητὰς ἱκανοὺς ἐκ τῶν πέριξ χωρίων συνδραμεῖν. Εἰς οὖν καὶ αὐτὸς τούτων γενόμενος, φιλοπονία μὲν οὐδενὸς ἠλαττοῦτο τῶν ἄλλων, ἐν σπάνει δὲ πολλῇ τῶν ἀναγκαίων ἐτύγχανεν ὢν, ἄλλως τε καὶ τοῦ τῆς σχολῆς προστάτου οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον ἀφιγμένου παιδείας, ὥστε καὶ ἱκανῶς ἔχειν τοὺς μαθητιῶντας τῇ τοῦ λόγου δαψιλείᾳ ἐντρέφειν. Οὐ μετὰ πολὺ πρὸς τὸ ἑαυτοῦ μονῦδριον ἐπανῆλθε, καὶ παντοῖος ἦν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τοὺς περὶ μαθημάτων καὶ μαθήσεως λογισμοὺς ἐλίσσων τῷ νῷ· καὶ οὐκ ἦν ἄλλως αὐτῷ γαλήνην ἐκ τῶν τοιούτων γενέσθαι, εἰ μὴ καὶ τοῦ ποθουμένου γένοιτο μὴ ἀποτυχεῖν, καίτοι καὶ πενία ἰσχάτη καὶ ἀκτημοσύνη συζῶν.

Συνταξάμενος τοίνυν τοῖς γέρουσι καὶ τὰς τούτων εὐχὰς ἐν ἐφο-

σ. 14 διου λόγῳ λαβῶν, ἐπὶ Κεφαλληνίαν¹ τὴν νῆσον || ὤρμησε κατελθεῖν, διδασκάλων καὶ λόγων οἰκητήριον ταύτην εἶναι οἰηθεὶς, ἅτε δὴ ὑπὸ χριστιανικῆς διοικουμένων ἀρχῆς, καὶ οὐ διήμαρτε τῆς ἐφέσεως, ὡς παρακατιῶν ὁ λόγος δηλώσει σαφῶς.

Κατελθὼν τοιγαροῦν εἰς τὸ Δραγαμέστον, χωρίον Ἀκαρνανίας οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης ἀπέχον, καὶ ἐπὶ νηὸς ἀναχθεὶς εἰς Κεφαλληνίαν τὸν πλοῦν ποιουμένης, οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ εἶχε τοῦτον ἡ νῆσος, παρ' οὐδενὸς γινωσκόμενον. Φιλοξενίας μέντοι τῶν αὐτῇ ἐνοικούντων ὑπὲρ τοὺς κατὰ τὰς λοιπὰς νήσους ἀντιποιοιουμένων ἐτύγχανε μὲν τῆς παρ' αὐτῶν δεξιώσεως, αἰσχυρόμενος δὲ ἅτε νέηλυς καὶ ὁμιλίᾳς τῆς πρὸς ἐκείνους οὐκ ἐθὰς ὢν, αὐτὸς οὗτος ἡμῖν πολλάκις δισχυρίζετο λέγων, ὡς εἴη τροφῆς οὐδ' ὅπως οὖν μεταλαβῶν ἐν ὄλαις ἡμέραις τρισὶν, ἀπορία πιεζόμενος τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν ἐσχάτη.

Εἶτα Παῖσιῳ τῷ Μεταξᾶ, ἱερῷ ἀνδρὶ καὶ σοφῷ, ἐκ τῆς αὐτῆς νήσου ὀρμωμένῳ καὶ ὁμιλητῇ τῶν γνησίων χρήματίσαντι Θεοφίλου Κορυδαλλέως τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν μετὰ Ἀγγέλου τοῦ Μπενιζέλου, γνῶριμος γεγονὼς καὶ τὸν αὐτοῦ σκοπὸν ἅπαντα ἀνακαλύψας, τὴν τε ἐφῆσιν ἦν περὶ τοὺς λόγους εἶχε καὶ τὴν τῶν ἀναγκαίων ἐν||δειαν διεξεληθῶν, οὐ διὰ κενῆς² ἦν ἐλπίζων ἐπὶ τὸν Κύριον, οὐδὲ μάτην ἐφάνη, τὸ τοῦ λόγου, χανῶν. Ἐδέξατο γὰρ αὐτὸν ὁ ἱερός ἐκεῖνος καὶ τῷ ὄντι³ σοφὸς ἀνὴρ μεθ' ὅσης εἶχε τῆς προθυμίας, ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ προσώπου χαρακτήρων εἰς εὐλάβειαν αὐτοῦ κινηθεὶς, καὶ εἰς τὸν οἶκον ἐν ᾧ ᾤκει παραλαβῶν, οὐ μόνον ἐδίδασκεν αὐτὸν ἀόκνως καὶ συνεχῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς τροφήν καὶ τὰς ἄλλας χρεῖας αὐτῷ παρεῖχε. Λογικῆς δὲ τὸ δίδαγμα πραγματείας ἦν· ἐν γὰρ τοῖς γραμματικοῖς καὶ ποιητικοῖς μαθήμασιν οὐκ ὀλίγον, ὡς ἐφθήμεν εἰπόντες, χρόνον ἐτύγχανε κατὰ τετριφῶς καὶ ἱκανῶν⁴ τῶν τοιούτων ἔμπειρος ἦν παιδευμάτων. Ταύτη τοίνυν οὕτως ἐχόντων, ἔτος ὅλον ἠνύετο αὐτῷ παρὰ τῷ Παῖσιῳ ἀναστρεφομένῳ καὶ πολλὴν παρ' ἐκείνῳ τὴν ὠφέλειαν καρπούμενῳ.

Τούτου δὲ παρελθόντος, ἐν ταύτῳ καὶ Θεόφιλος, οὐ ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ὁ καὶ τούτου καὶ πολλῶν ἄλλων καθηγεμῶν, Ἐνετίηθεν εἰς Ζάκυνθον παρεγένετο, καὶ φήμη παρὰ πᾶσιν ἦν τούτου πολλή· πολλῆς δὲ καὶ Παῖσιος ὁ τούτου ὁμιλητῆς ἐπλήσθη χαρᾶς τῆς τοῦ καθη-

¹ (καὶ κατωτέρω) κεφαλληνίαν   ² διακενῆς   ³ τωόντι   ⁴ ἱκανός.

γητοῦ ἔνεκεν παρουσίας. Τούτων ἀκούσας Εὐγένιος, εἰ καὶ Παΐσιω
πολλὰς ἦν τὰς χάριτας ἐμολογῶν, καὶ μαθημάτων τῶν παρ' αὐτοῦ σ. 16
ἐς κόρον ἐμπορούμενος, ἀλλ' ὡς τελειτέρω¹ μᾶλλον ἐφίετο συγγενέσθαι
τῷ διδασκάλῳ, κάκεινθς ἐν πείρᾳ γενέσθαι τῆς σειρηναίας αὐδῆς
πόθῳ πόθον ἐαυτῷ προστιθείς, ἔνθεν² τοι καὶ κατὰ μηδὲν μελλήσας,
ἀπὸ Κεφαλληνίας εἰς Ζακύνθον μεταβαίνει, καὶ Θεοφίλῳ φοιτᾷ τῷ
Κορυδαλλεῖ, ὑπὸ Ζακυνθίων³ λίαν παρακληθέντι φροντιστηρίου τοῦ
παρ' αὐτῶν συγκροτηθέντος προστῆναι. Ὁ δὲ τοῦτον ἀσμένως ἐδέ-
ξατο καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων τῶν αὐτῷ φοιτησάντων ἐκ τε τῆς αὐ-
τῆς νήσου καὶ ἐτέρωθεν συναριθμεῖ. μᾶλλον δὲ καὶ οἰκειότερον καὶ
γνησιώτερον πάντων κέκρικε, σύσσιτον αὐτὸν ποιήσας καὶ ὁμορόφιον.
Οὗτος δὲ τῷ τῆς παιδείας ἔρωτι πάντα δεύτερα τιθέμενος οὐ μόνον
τὰς τοῖς πᾶσι κοινὰς ὑπηρεσίας αὐτῷ ἐπλήρου, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς τῆ
ἡλικίας αὐτοῦ καὶ τῷ ἐπαγγελματι μὴ πρεπούσας ἀόκνως διήνυε.
Πολλὴν δὲ καὶ τὴν ὑπομονὴν ἐπεδείκνυτο· ἦν γὰρ ὁ εἰρημένος ἀνὴρ
καθ' ὑπερβολὴν ὀργίλος, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον μελαγχολικός καὶ θυμώδης
καὶ τὴν γνώμην δυσάρεστος, ὡς, πολλῶν αὐτῷ κατὰ καιροῦς φοιτη-
σάντων, οὐκ ἔστιν ὅστις ἐδυνήθη μετ' αὐτοῦ ἐξαμηνιαῖον χρόνον ἀπο-
πληρῶσαι, μᾶλλον δὲ καὶ τούτου ἐλάττονα. Οὗτος⁴ δὲ καὶ ἐπέκεινα σ. 17
τῶν ὀκτῶ ἐτῶν αὐτῷ συνδιέτριψε· δεῖγμα τούτου σαφές (ὡς πολλά-
κις ἡμῖν αὐτοστοματι διηγείτο), ὅτι καὶ ἐτέρων δύο φοιτητῶν ἐξ Ἀρ-
καδίας τῆς κατὰ Πελοπόννησον ἐν Ζακύνθῳ ἐλθόντων καὶ παρ' αὐτῷ
φοιτησάντων, καὶ τριῶν μετὰ τοῦδε γενομένων· ὧν ὁ μὲν ὁμωνυμῶν⁴
ἦν αὐτῷ (Εὐγένιος γὰρ κάκεινος ἐλέγετο), ὁ δὲ τότε μὲν Πολυχρό-
νιος, ὕστερον δὲ μετωνομάσθη Παρθένιος (οἵτινες μετὰ ταῦτα καὶ εἰς
τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα προεβιβάσθησαν)· οὐκ ἦν ὅλως αὐτῷ δυ-
νατὸν οὐδὲ πρὸς αὐτούς⁵ τι τοῦ θυμοῦ καθυφιέσθαι. Ὑπῆρχον δὲ οἱ
ἄνδρες ἀγαθοὶ τὰ ἤθη καὶ πολλάκις κεκοσμημένοι ταῖς χάρισιν· ἐπὶ
τοσοῦτον δὲ Εὐγενίῳ φιλία προσηρμόσθησαν, ὡς ἀδελφὸν μᾶλλον ἢ
φίλον αὐτὸν καὶ συμφοιτητὴν νομίζειν. Μετὰ τούτων τοίνυν ἦν συν-
οικῶν καὶ συνεσθίων, καὶ οὗτοι μετ' αὐτοῦ ὑφ' ἐνὶ καθηγητῆ παι-

¹ τελειτέρω κατὰ διόρθωσιν τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος τελειωτέρω

² (καὶ κατωτέρω) ἐνθεν ³ ζακυνθίων κατὰ διόρθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον
γραφέντος ζακύνθων ⁴ ὁμωνυμῶν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ὁμωνυμῶν

⁵ αὐτούς ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος αὐτοῖς

δευόμενοι, κοινωνία τε γνώμης καὶ συνοικήσει τῆ τοῦ καθηγητοῦ τῶν ἄλλων ἀπάντων προὔχοντες· ἀλλ' ὅπηνίκα τοῦτον θυμοῦσθαι συνέβαινε κατ' αὐτῶν (οἷα φιλεῖ καθ' ὑπεροχὴν παιδείας ἢ ἐτέρας τινὸς τέχνης διαφέρουσι συμβαίνειν ἐπὶ τὸ μελαγχολικώτερον τὴν ἑαυτοῦ κρᾶσιν τρέπεσθαι) οὐδὲν ἕτερον ὑπεψιθύριζον ἢ τὸ Κύριε ἐλέησον.

σ. 18 || Οὕτως ἦν ὁ ἀνὴρ ὑπὸ τῆς μελαγχολίας καὶ τοῦ θυμοῦ νικώμενος. Εὐγένιος δὲ καὶ ἐφημερεύων ἦν ἐν ἐκκλησίᾳ τινὶ κατὰ Ζάκυνθον, ἐξ ἧς τὰς τε πρὸς τὸ ζῆν ἐπορίζετο ἀφορμάς, καὶ ἀνά ἀργυροῦν ἐν κατὰ μῆνα τῷ καθηγητῇ διδάκτρου λόγῳ παρέχων· ἦν δὲ ἡ ἐκκλησία αὕτη τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς καὶ θαυματουργοῦ Σπυριδῶνος, τοὺς λεγομένους Ἐλεαζάρους καὶ κτήτορας καὶ ἐνορίτας ἔχουσα, τῶν εὐγενῶν ὄντας καὶ οὐκ ἀσήμων, οἷς καὶ οὐ μόνον ἐφ' ὅσον χρόνον ἐκεῖ διέτριβε προθητὸς ἦν καὶ τῶν ἁγαν τιμίων, ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς ἐτέρας πόλεις ἀπάραντα, πολλαῖς ἐκέχρητο πρὸς αὐτὸν εὐνοίαις, καὶ γράμμασιν ἐτίμων συχνοῖς, καθ' ἃ¹ δὴ καὶ αὐτὸς αὐτοὺς τοῖς πρὸς αὐτοὺς ἀμοιβαίοις.

Διατρίψας τοίνυν ἐν Ζακύνθῳ μετὰ Θεοφίλου τοῦ ἰδίου καθηγητοῦ καὶ τῶν ὧν ἀνωτέρω ἔφθημεν εἰπόντες ἐξ Ἀρκαδίας συμφοιτητῶν ἐπὶ χρόνους τινὰς, μετὰ τῶν τῆς κατὰ λογικοῦς παιδείας καὶ ἐπιστημονικῶν λόγων ἀψάμενος, ἀκροαματικῶν τε λόγων ἐξηγήσεις τοῦ καθηγητοῦ συντιθέντος, αὐτὸς ἦν ὑπηρετῶν οἰκείᾳ χειρὶ τοῖς παρ' ἐκείνου λεγομένοις τε καὶ συγγραφομένοις· οὐδὲ γὰρ ἦν ἕτερός τις οὕτω πρὸς τοῦτο ἐπιτηδεύων ἔχων καὶ τῷ τῶν συγγραμμάτων πατρὶ κατα-

σ. 19 θύμιος· || διὸ καὶ παρὰ πάντας ἐδιδάσκετό τε πρὸς αὐτοῦ καὶ ἐστέργετο καὶ μυστικωτέρων² τινῶν καὶ βαθυτέρων ἀπήλαυε τῶν κατὰ φιλοσοφίαν δογμάτων.

Ἐποιεῖτο δὲ καὶ περαιώσεις συχνὰς ἀπὸ Ζακύνθου εἰς τὸ Ἀνατωλικὸν τῆς Αἰτωλίας, καὶ γνώριμος τοῖς ἐκεῖ γεγονῶς φίλους τινὰς ἀξιολόγους τῶν κατὰ τὴν νῆσον ταύτην ἐκτήσατο, καὶ φιλοφροσύνης ἀπάσης παρ' αὐτῶν ἠξιοῦτο. Πολλάκις δὲ αὐτῷ ἐξεγένετο ταῖς παρὰ τῶν φίλων ἐκείνων εὐεργεσίαις καὶ δώροις κατὰ Ζάκυνθον ὄντα ἀμείβεσθαι τὸν καθηγητὴν, τοῖς μὲν δι' ἄλλων πεμπομένοις, τοῖς δὲ καὶ παρ' αὐτοῦ τούτου κομιζομένοις. Ὅτε καὶ παῖδά τινα τῶν ἐκ τοῦ Ἀνατωλικοῦ ὄρφανὸν ἀπολειφθέντα τοῦ ἰδίου πατρὸς εἰληφεν εἰς ἀνα-

¹ καθὰ   ² μυστικωτέρων

τροφὴν καὶ γραμμάτων παιδείουσι ὡς κατὰ πνεῦμα υἱὸν καὶ εἰς Ζακύνθον ἤγαγε μεθ' ἑαυτοῦ· ὃν καὶ ἰδὼν ὁ Κορυδαλλεὺς ἠτήσατο ὡς ἐν τάξει ἔχειν ὑπηρέτου, ἀλλὰ χρόνος βραχὺς. καὶ ὁ παῖς αὖθις μετὰ τοῦ Εὐγενίου ἦν. Γρηγόριος ἦν οὗτος ὁ Μάνεσις, ὁ πρῶτος τῶν αὐτοῦ χρηματίσας ὁμιλητῶν, περὶ οὗ καὶ αὖθις εἰρήσεται ἡμῖν προϊόντος τοῦ λόγου. Τοῦτον ἐν τῇ Ζακύνθῳ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς χρόνον τότε βραχὺν, εἰς τὸ Ἀνατωλικὸν ἀνέπεμψε, τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, βουλόμενος αὖθις || αὐτὸν ἀναλαβεῖν μετὰ τὴν τῆς φροντίδος τῶν μαθημάτων ἀπαλλαγὴν. σ. 20

Θεῖα δὲ τινι κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ προνοίᾳ τοῦ τῆς Ἀλεξανδρέων προέδρου Κυρίλλου (οὗτινος καὶ ἀνωτέρω μνησίαν ἐποίησάμεθα) ἐκεῖθεν ἐπὶ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριαρχικὸν τὸ δεύτερον ἀναχθέντος θρόνον, ἐπιστολὴ παρὰ Θεοφίλου πέμπεται πρὸς αὐτὸν ἐκ Ζακύνθου, ἐγκωμιαστικὴ τε ἅμα καὶ συγχαριστικὴ (ἥτις καὶ ἐν τῷ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ τύπων ἐγχειριδίῳ, τῷ διὰ συνδρομῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κεφαλληνίας¹ Νικοδήμου τοῦ Μεταξᾶ, μαθητοῦ καὶ αὐτοῦ σὺν τῷ προρρηθέντι Παΐσιῳ χρηματίσαντος, τυπωθέντι, μετὰ τῶν ἄλλων φέρεται), ἐξ ἧς ὁ ἱερώτατος Κύριλλος ἀφορμῆς δραξάμενος, εἰ καὶ ἐκ πολλῶν χρόνων ἐτύγχανε τοῦτον εἰδῶς, πανταχοῦ γὰρ ἐφοίτα διὰ τῆς φήμης ὡς οὐδενὸς δεύτερος τῶν κατὰ τὴν περιπατητικὴν καλουμένην φιλοσοφίαν ἐν τοῖς τότε χρόνοις λαμψάντων, γράμμασι μεταπέμπεται τοῦτον παρακλητικοῖς ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου ἐλθεῖν, πάντα ὑπισχνούμενος αὐτῷ τὰ πρὸς διαγωγὴν φιλοσόφου ἀνδρὸς συντείνοντα· καὶ δὴ καὶ εἶχε τοῦτον πειθόμενον. Ἐνθεν τοι καὶ τῆς Ζακυνθίων ἀπάρας || διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κολπου Ἀθήναζε παρεγένετο, συνεπό- σ. 21
μενον αὐτῷ καὶ συνοδοιπόρον ἔχων Εὐγένιον. Θεασάμενος δὲ τοὺς οἰκείους ἅμα καὶ συμπολίτας καὶ τῆς ἐκ τῆς πατρίδος παραμυθίας ἀπολελαυκῶς, ἐν ὧσφ αὐτόθι διέτριβε καὶ τὴν κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν συνέθετο Λογικὴν, φιλολόγων τινῶν νέων τῶν ἐξ Ἀττικῆς χάριν. Εἶτα τῷ πλῶ χρησάμενος, ἐς Κωνσταντίνου διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου γίνεται, καὶ Κυρίλλῳ τῷ τῶν πατέρων πατρὶ ἑαυτὸν ὑποκλίνας, ὅλοις τοῖς προστάγμασιν ἦν ἐκεῖνου πειθόμενος. Εὐνοίας τε οὐχ ὅσης ἂν τις καὶ εἴποι παρ' αὐτοῦ τούτου καὶ παρὰ πάντων τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἐν τέλει τυχῶν, πλῆθος ὅσον συνέδραμε πρὸς αὐτὸν φοιτη-

¹ κεφαλληνίας

τῶν· ἀλλ' οὐδείς οὕτως αὐτῷ οἰκεῖός τε καὶ γνήσιος Εὐγενίου οὐτ' ἦν οὐτ' ἐλέγετο.

Δοὺς δὲ αὐτῷ καὶ ἐκκλησίαν ὁ πατριάρχης εἰς οἰκησὶν τε ἅμα καὶ σιτηρέσιον τὴν ἐν τῷ λεγομένῳ Κοντοσκαλίῳ, Εὐγένιος αὐτίς ἦν ὁ καὶ ταύτης ἐπιμελούμενος καὶ ἐν αὐτῇ ἐφημερεύων. Καὶ συνέλεγε μὲν μετὰ ἀκριβείας πᾶν τὸ ταύτης εἰσόδημα, κατεῖχε δὲ παρ' ἑαυτῷ οὐδέν, ἀλλὰ πᾶν ὅ τι ἐλάμβανε τῷ καθηγητῇ παρεῖχεν· || αὐτὸς δὲ ἐξ ἰδίων ὀλίγων τε ὧν ἐτέρωθεν ἔχειν οἶός τε ἦν, ἐτρέφετο· καὶ πολλάκις ἀριθμὸν τινὰ χρημάτων τῶν ἐκ τῆς ἐκκλησίας αὐτῷ διδόντος ἐκλογὴν μὲν ἐποιεῖτο τῶν κρειττόνων, καὶ βαλαντίῳ ἐναπετίθετο, τὰ δὲ παντάπασιν ἄχρηστα τῷ χρηστῷ τουτῷ Εὐγενίῳ διδοὺς, ἀπελθεῖν προσέταττεν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τὰ πρὸς χρείαν ὠνεῖσθαι. Ὁ δὲ μηδὲν τοῦτῳ ἀποκρινόμενος (οὐδὲ γὰρ ἠνεῖχετό τι τὸ παρ' ἅπαν¹ αὐτῷ ἀντεῖπειν) ἐπορεύετο μὲν, ἠσχύνετο δὲ τὰ τοιαῦτα τῶν χρημάτων εἰς φῶς ὄλως ἐξενεγκεῖν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἰδίων ὧν ἂν εἶχε τὸ τίμημα καταβάλλων καὶ τὰ χρειώδη ὠνούμενος, ὑπέστρεφεν οἴκαδε. Τοιοῦτος μὲν ἦν τὸ ἦθος ὁ καθηγητής, τοιοῦτος δὲ καὶ ὁ μαθητής. Ταυτί δὲ, εἰ καὶ παρεκβατικώτερον ἡμῖν εἴρηται, καὶ περιττὰ μᾶλλον ἂν εἶναι φαίη τις, ἀλλ' ἀπόδειξιν φέρει τινὰ τῆς ἥς ἀνωτέρω ἔφημεν προσεδρίας τῆς παρὰ τῷ καθηγητῇ καὶ ὑπομονῆς τοῦ ἀνδρός, ὅπερ οὐδενὶ τῶν αὐτῷ φοιτησάντων ἐτέρῳ κατώρθωται. Καὶ οὕτω μὲν εἶχε τηνικαῦτα κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν αὐτῷ ἢ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ συνδιατριβή, καὶ ὁ μὲν ἐδίδασκεν, ὁ δὲ ἐδιδάσκετο, καὶ ὅλος ἦν προσκείμενος τοῖς μαθήμασι.

|| Συνέβη δὲ αὐτῷ καὶ τοιοῦτόν τι τὸ τηνικαῦτα γενέσθαι. Σκανδαλισθεὶς διὰ τινὰ σκληρότερον λόγον ὃν ἀκήκουσ πρὸς τοῦ καθηγητοῦ (ὃν εἰ καὶ τυγχάνω εἰδῶς ἀκριβῶς, ἐκὼν μέντοι παρίημι, ἵνα μὴ προσκορῆς εἶναι δόξω πολλοῖς, μικρὰ τινὰ καὶ οὐ πάντῃ ἄξια λόγου τῇ τοῦ λόγου συνυφαίνων² ὀρμῇ), ἀναχωρεῖ μὲν τῆς ὀμιλίας αὐτοῦ, πρὸς Μελέτιον δὲ παραγίνεται τὸν Συρίγον, πατέρα πνευματικὸν καὶ διδάσκαλον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐπιγραφόμενον, διδάσκοντα καὶ αὐτὸν ἰδίᾳ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐπὶ παιδείᾳ φοιτῶντας. Ὅν καὶ ἰδὼν ὁ Συρίγος καταλείψαντα τὸν καθηγητὴν ἑαυτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλθόντα, μετὰ πολλῆς ἐδέξατο τῆς προθυμίας καὶ τὴν πρώτην χώραν ἐπέχειν διέταξε

¹ τοπαράπαν   ² συνυφαίνον

τῆς παρ' αὐτῷ χορείας τῶν φοιτητῶν. Πυθόμενος δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοῦ Κορυδαλλέως ἀναχωρήσεως καὶ μαθῶν, οὐκ ὀλίγα καὶ αὐτὸς οὗτος ἀφορμῆς δραξάμενος κατεῖπεν αὐτοῦ, ἃ καὶ τῇ σιωπῇ μᾶλλον ἢ τῷ λόγῳ παραδοῦναι βέλτιον. Προὔπηρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ πρὸς ἀλλήλους ὄντες οὐ τῇ τυχούσῃ¹ ἐξ αἰτίας μάλιστα τοιαύδε. Ὁ Συρίγος οὗτος ηὐδοκίμει μὲν ἐν τοῖς γραμματικοῖς καὶ ποιητικοῖς καὶ ῥητορικοῖς μαθήμασιν ἐπίποσόν, ἐκκλησιαστικῶν τε λόγων καὶ τῶν ὅσα εἰς θεολογίαν ἀναφέρεται ἔμπειρος ἦν, || κηρύσσειν τε ἐπ' ἐκκλησίας ἐνομιζέτο σ. 24 μηδενὶ τὰ πρεσβεῖα παραχωρῶν· λογικῆς μὲντοι παιδείας καὶ τῆς κατὰ φιλοσοφίαν ἀμέθεκτος ἦν. Ἐπιθύμει δὲ διαφερόντως μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταύτην κτήσασθαι, φοιτᾷ τε τῷ εἰρημένῳ Κορυδαλλεῖ, καὶ συμφωνεῖ μετ' αὐτοῦ μισθαρνίᾳ τὴν λογικὴν ἅπασαν διδαχθῆναι. Γενόμενος δὲ περὶ τὰ μέσα τῆς πραγματείας, ὁ μὲν ἤτει τὸ ἥμισυ τοῦ μισθοῦ λαβεῖν, εἶτα καὶ τὰ λοιπὰ τοῦτον διδάξαι, ὁ δὲ πᾶσαν ἐβούλετο ἐπελθεῖν, καὶ οὕτω τὸν μισθὸν ὀλόκληρον ἀποδοῦναι. Πολλοὺς τοίνυν ἐπὶ τούτοις λόγους πρὸς ἀλλήλους καταναλώσαντες καὶ μηδ' ἄλλως συναινέσαντες², εἰς ὕβριν τὴν κατ' ἀλλήλων μέχρι τέλους κατέστρεψαν· κᾶτα οὐ μόνον ἀποσχοινίζεται τοῦ Θεοφίλου Συρίγος, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶτταν ὡς οἶός τε ἦν ἠκόνησε κατ' αὐτοῦ, πολλὰ τε καὶ ἄλλα λέγων καὶ κατηγορῶν αὐτοῦ, καὶ δὴ καὶ ἄθεον αὐτὸν καὶ αἰρετικὸν καλῶν καὶ τοῖς τῶν Καλουίνων βέλιστα προσκείμενον δόγμασι. Καὶ αὕτη μὲν ἦν ἡ τῆς πρὸς ἀλλήλους τούτων ἔχθρας αἰτία· διὸ καὶ τὸν Εὐγένιον πρὸς αὐτὸν ἐλθόντα μετὰ πάσης (ὡς ἔφθημεν εἰπόντες) ἐδεξιώσατο τῆς χαρᾶς, ὡς καὶ τούτου³ λυπήσων δῆθεν τὸν τούτου καθηγητήν.

|| Ἐτύγχανε δὲ τῆνικαῦτα ὁ Συρίγος διδάσκων τοὺς ἑαυτοῦ φοιτη- σ. 25 τὰς (ὧν καὶ Παναγιώτης εἰς ἦν ὁ ὕστερον τοῦ βασιλέως χρηματίσας διερμηνευτής) τοὺς τοῦ μεγάλου πατρὸς Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ περὶ θεολογίας λόγους· οὐ μετὰ τῶν ἄλλων ἢ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀκροατῆς πρῶτος καὶ οὗτος καθίσταται. Συγκρίνων δὲ τὰ παρὰ τοῦ Συρίγου λεγόμενα καὶ τὴν τῶν μαθημάτων παράδοσιν τοῖς παρὰ τοῦ Κορυδαλλέως, τὸν μὲν νηπιῷ παιδί, τὸν δὲ ἀνδρὶ τελείῳ ἀπεικάζει.

¹ τὴν τυχούσαν διορθωθὲν εἶτα ἄλλῃ χειρὶ εἰς τῇ τυχούσῃ ² Κατὰ διορθωσιν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος συναινέσαντες ³ κᾶκτούτου. Ὁμοίως κᾶτα, κᾶκεῖνος.

Διὰ τοι τοῦτο καὶ μεταγνοῦς τῆς ἐκείνου ἀναχωρήσεως, ἐπιποθῶν δὲ αὐθις αὐτῷ προσελθεῖν, ὑπ' αἰσχύνης δὲ μὴ δυνάμενος, ἐτέρῳ τινὶ τρόπῳ τοῦ ποθουμένου συνηνέχθη τυχεῖν. Βαδίζοντος γὰρ ποτε τούτου κατὰ τινα χρεῖαν ἐν τινὶ στενωπῷ¹ καὶ Θεόφιλον αὐτίκα ἐκ θατέρου μέρους βαδίζοντα κατὰ συγκυρίαν² συνελθεῖν καὶ συναντῆσαι τούτους ἀλλήλοις συνέπεσε. Καὶ ὁ μὲν ἠσχύνθη καθ' ὑπερβολὴν οὕτως ἰξ ἀπροόπτου τῷ καθηγητῇ συναντήσας· ὁ δὲ (ἦν γὰρ καὶ αὐτὸς μεταγνοῦς τῆς ἐκείνου ὁμιλίας καὶ ὑπηρεσίας μονωθεὶς) πρὸς αὐτὸν ἰδὼν καὶ μειδιάσας ἰλαρᾶ τῇ φωνῇ, Πῶς ἔχει σοι τὰ τῶν μαθημάτων, εἰρωνικῶς οὕτως ἔφη, Εὐγένιε; Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν, κάτω μᾶλλον καὶ πρὸς γῆν βλέπων, Καλῶς ἀπεκρίνατο. Καὶ ὅς αὐθις· Τοσοῦτον χρόνον μετ' ἐμοῦ διατρίβων || οὐκ ἔγνωσ τὰ κατ' ἐμέ, ὅτι πολλάκις ὑπὸ τοῦ θυμοῦ νικῶμενος, πολλὰ καὶ τῶν οὐ δεόντων οὐ πρὸς σέ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἔλεγον φοιτητὰς, καὶ οὐκ ἦν ἕτερός τις πλὴν σοῦ τῶν μᾶλλον σιωπῶντων ἄμα καὶ ὑπομενοντων· τανῦν δὲ πῶς οὕτως ἐπιλέλησαι σεαυτοῦ; Ἄλλ' εἰ βούλει πάλιν ἐπανελθεῖν πρὸς ἐμέ, ἐλθέ. Τούτων δὲ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἀκούσας τὴν ἑαυτοῦ Εὐγένιος, ἐρμαίῳ τῷ λόγῳ χρησάμενος, ἐπανῆλθε μετὰ σπουδῆς πρὸς αὐτὸν, καὶ τῶν προτέρων εἶχετο μαθημάτων.

Κυρίλλου δὲ τοῦ σοφοῦ (οὐ πολλάκις ἐν τοῖς ἄνω ἐμνήσθημεν) τὸν πατριαρχικὸν τῆς Κωνσταντίνου θρόνον ἰθύνοντος, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εἰς ἐπίδοσιν προϊόντων, δημηγορίαις τε ταῖς παρ' ἐκείνου τῆς ἐκκλησίας φαιδρυνομένης καὶ φροντιστηρίοις παντοδαπῶν μαθημάτων τοῦ τῶν Ἑλλήνων γένους σεμνυνομένου, μὴ φέρων ταῦτα ὄραν ὁ τῶν καλῶν ἐχθρὸς καὶ πολέμιος ὑποδύεται μὲν, καθ' ἅπερ³ πάλαι τὸν ὄφιν ἐν παραδείσῳ, οὕτω τῆνικαῦτα τὸν ἐκ Βερροίας ὁμωνυμοῦντα τῷ εἰρημένῳ πατρὶ, ἐγείρει δὲ κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας πολλάς τε καὶ χαλεπάς. Αὗται δὲ πᾶσαι Ἰησουιτῶν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Γιεζουβιτῶν τῶν καταράτων (οἱς ὁμόφρων καὶ οὗτος ἦν) ἐτύγχανον συσκευαί τῶν πάντα ἀνακυκλώντων, ὧν || ἀπάντων ὁ πάπας πρωταίτιος ἦν, ὡς ἐκ τινος λόγου λατινιστὶ μὲν συντεθειμένου, ἑλληνιστὶ δὲ ἐρμηνευθέντος ἔξεστι τῷ βουλομένῳ μαθεῖν, οὐ μέρος τι ἐκ τοῦ ὅλου κἀνταῦθα ὡς ἔχει ἐπὶ λέξεως καταστρώσαι δεῖν ἔγνωμεν εἰς πλείονα τῶν τὰ κατ' αὐτοὺς εἰδέναι βουλομένων πληροφορίαν.

¹ στενωπῷ² συγκυρείαν³ καθάπερ

Ἴσον¹ μέρους τοῦ ἐκ τῆς τῶν Λατίνων φωνῆς εἰς τὴν ἰδιωτικὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶτταν ἐρμηνευθέντος λόγου.

« Τὴν Πέφτην, ὕστερα ἀπὸ τὸ γεῦμα εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαρδινάλι
 » δεκάρχου τῶν γαρδιναλέων, ἔγεινε² μία συνάθροισις τῶν πρώτων
 » γαρδιναλέων τῆς αὐλῆς τοῦ πάπα, δι' ἀφορμὴν τῆς Κωνσταντινου-
 » πόλεως (καὶ τῆς Μπρέμιας)· ἡ ἀφορμὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 » εἶναι διὰ τὸν πατριάρχην τῶν Ἑλλήνων Κύριλλον, διατὶ πέμπει
 » εἰς τὴν Ὀλλάντα³ διαφόρους νέους Ἑλληνας, διὰ νὰ παιδευθοῦσι
 » καὶ νὰ μάθουσι τὴν διδασκαλίαν ἐκείνων τῶν Ὀλλαντέζων, διὰ νὰ
 » ἤμπορέσῃ μὲ τοῦτο τὸ μέσον νὰ ἐμπάσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀκόμη⁴
 » τὴν διδασκαλίαν τους, μιμούμενος καὶ αὐτὸς τὸν πάπαν Γρηγόριον
 » δέκατον τρίτον, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ ἐμπάσῃ τὸν καθολικισμόν⁵ (ἡγουν
 » τὸν παπισμόν) εἰς τὰ μέρη τὰ ἀρκτῶα καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς
 » Ἀνατολῆς, ἐθεμελίωσε σπουδαστήρια εἰς || τὴν Ῥώμην τοιούτων σ. 28
 » νέων. Ἐγνώρισε τοῦτο ὁ πάπας ἀπὸ τοὺς καθολικοὺς τῆς Ὀλλάντας
 » (ἡγουν παπίστας), ὅπου εἶναι ἐκεῖ, καὶ μερικὰ ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον τὸν
 » Λατῖνον ὅπου κάθεται ἐκεῖ εἰς τὴν Ὀλλάντα κρυφά· ἀμμή⁶ ἢ παρα-
 » κινήσις ἢ περισσοτέρα καὶ κυριωτέρα ἦλθε τοῦ ἀγιωτάτου πάπα ἀπὸ
 » τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους καὶ ἐπιστάτας Ἑλληνας· οἱ ὁποῖοι ἂν καλὰ καὶ
 » δὲν γνωρίζουσι τὸν πάπαν ὡς ἀν κεφαλὴν κατὰ δύναμιν καὶ ἐξουσίαν
 » εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸν ὁμολογοῦσιν ὅμως πρῶτον εἰς τὴν ἀξίαν καὶ ὑπερ-
 » οχὴν, καὶ εἰς αὐτὸν καταφεύγουσι διὰ βοήθειαν εἰς ἐκεῖνα τὰ ἄρθρα.
 » εἰς τὰ ὁποῖα ἀντάμα μὲ τὸν αὐτὸν πάπαν διαφέρουσι ἀπὸ τοὺς
 » Καλβινιστάς καὶ Λουτεράνους καὶ τοὺς ὁμοίους. Καὶ τῶρα δι' αὐτὸ
 » τοῦτο ἐδράμασιν εἰς τὴν Ῥώμην, ἵνα ὁ πάπας διὰ μέσου ἐκείνων
 » τῶν μέγα δυναμένων καθολικῶν, ἡγουν τῶν αὐθεντάδων ὅπου ἔχουν
 » μπάλλον εἰς τὴν πόλιν, νὰ κάμουσι θεραπείαν εἰς τὰ τόσα κακὰ, νὰ
 » κάμῃ νὰ καθήρουσι καὶ νὰ τιμωρήσωσιν ἐκεῖνον τὸν πατριάρχην
 » Κύριλλον, ὁ ὁποῖος μὲ καινούριας διδασκαλίαις γυρεύει νὰ ἀναστα-
 » τώσῃ τὸ βασίλειον τοῦ Ὀτμάνου· καὶ κατασκευάζωντας τὴν ὑπό-
 » θεσιν εἰς τοῦτον τὸν τρόπον ἐναντίον τοῦ πατριάρχου τῶν Ἑλλή-
 » νων || Κυρίλλου, πιστεύεται ὅτι θέλει περάσει πολλὰ κακὰ, μόνον οἱ σ. 29
 » αὐθεντάδες διὰ τὴν παρακάλεσιν τοῦ πάπα νὰ θελήσουσι νὰ ἀπο-

¹ Ἴσον   ² ἔγεινε   ³ Ὀλλάντα. Καὶ κατωτέρω Ὀλλάντα, Ὀλλάντας, Ὀλλαν-
 τέζων   ⁴ ἀκόμη   ⁵ καθολικισμόν   ⁶ (καὶ κατωτέρω) ἀμμή

» δεχθῶσι τέτοιον ἀγῶνα· ἀμμή διατί κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς ἡγεμόνας
 » εἶναι ὁ πάπας ὀλίγης διαθέσεως, καὶ ἔχει πολλὰ ὀλίγους ὅπου τὸν
 » ἀγαποῦσιν, ὄντας ἐκεῖνος εἰς ὅλους ὀλίγον φιλόανθρωπος, δὲν ἡξεύρω
 » πῶς θέλουσι θελήσει γὰρ ἐμποῦσιν εἰς τέτοιον στάδιον καὶ νὰ ἀντι-
 » σταθοῦσιν εἰς τέτοιαν ἐπικίνδυνον μάχην ».

Σημειώσις Εὐγενίου πρὸς ταῦτα τῆ αὐτῆ ἰδιωτικῆ γλώττῃ.

« Ἡμπορεῖ κάθε φρόνιμος ἄνθρωπος διαβάζοντας ἀπαθῶς καὶ μὲ
 » φόβον θεοῦ τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα νὰ γνωρίσῃ καλὰ ποταπὴν λύσ-
 » σκην εἶχεν ὁ πάπας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐναντίον ἐκείνου τοῦ ἱεροῦ ἄν-
 » δρος Κυρίλλου· διατί καθὼς φαίνεται εἰς τοὺς ἀρχε' μῆνα Φεβρουά-
 » ριον εἰς κβ' ἔδωκαν ἐγγράφως ἀπὸ τὴν Ῥώμην κάποια παραγγέλ-
 » ματὰ τοῦ Κανάκη τοῦ Ῥώση ἀπὸ τὸ Ἀνάπλι, νὰ φέρῃ εἰς τὴν Κων-
 » σταντινούπολιν εἰς τοὺς Γεζουίτας καὶ εἰς τοὺς ὁμόφρονας αὐτῶν,
 » καὶ μὲ τὸ μέσον τοῦτο νὰ παρακινήσουν τοὺς αὐθέντας τοὺς μπαί-
 » λους νὰ συνδράμουν μὲ κάθε λογῆς προθυμίαν καὶ σπουδὴν νὰ κά-
 30 » μουςιν ἐναντίον τοῦ Κυρίλλου ὡς || διαλαμβάνουσι τὰ ἄνωθεν γε-
 » γραμμένα, νὰ τον διαβάλλουσιν¹ ὡς ἐπίβουλον καὶ ἀποστάτην εἰς
 » τὸν κρατοῦντα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, καθὼς τὸ ἐκάμασιν, ὡς φαί-
 » νεται, καὶ ἕως τὸ ὕστερον εἶχαν καὶ ἄλλα πολλὰ γραμμένα, διὰ νὰ
 » ἔχῃ εἰς ἐνθύμησιν αὐτὸς ὁ Κανάκης ὁ Ῥώσης νὰ ἴμιλῃ ἐκ στόμα-
 » τος τοῦ πάπα πρὸς τὸν αὐτὸν Κύριλλον καὶ πρὸς κάθε ἄλλον ὅπου
 » ἤθελε ἴμιλῃ τὰ ὅποια ἡμεῖς διὰ τὸ πλῆθος τὰ ἀφήκαμεν, ἐγρά-
 » ψαμεν δὲ μόνον ἐκεῖνο ὅπου εἶναι ἀρκετὸν νὰ δείξῃ ὅλην τὴν κακίαν
 » τῶν παπιστῶν καὶ ὅτι ὅλος ὁ χαλασμός καὶ ἡ φθορὰ τῆς ἐκκλησίας
 » ἀπὸ ἐκείνου προέρχεται. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι ἄξιον σημειώσεως
 » ἔδῶ περισσώτερον ἀπὸ ὅλα· φαίνεται νὰ δεινοπαθοῦσι πολλὰ καὶ νὰ
 » τους² κακοφαίνεται νὰ παιδευθῇ τινὰς ἀπὸ τὸ γένος μας εἰς ἄλλον
 » τόπον ἔξω ἀπὸ τὴν Ῥώμην καὶ νὰ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ φαρμα-
 » κερὸν καὶ θολερὸν ποτὸν ἐδικόν τους· διατί θέλουσι νὰ εἶναι πάντα
 » ἠπατημένος καὶ δουλωμένος εἰς τὸν παπισμὸν καὶ νὰ μὴν εἶναι ἐλεύ-
 » θερος νὰ κρένη τὴν ἀλήθειαν.

» Ποτὲ ὁ μακαρίτης ὁ Κύριλλος φαίνεται νὰ μὴν ἔστειλεν ἄλλον νὰ
 » σπουδάξῃ ἔξω ἀπὸ τὸν ἀγιώτατον Μητροφάνην τὸν Ἀλεξανδρείας,

¹ γὰ τὸν διαβάλλουσιν   ² νὰ τοὺς